

„A haza ott van, ahol teremtünk, alkotunk”

Beszélgetés dr. Diószegi György Antal művelődéskutatóval

Hol máshol is találkozhatnánk hitelesebb helyen egy tudós emberrel, mint könyvek között? Dr. Diószegi György Antalt, a tavaly Nemzetiségekért díjjal kitüntetett művelődéskutatót indulásáról, pályafutásáról, munkásságáról kérdeztük. Mielőtt a legfrissebb tudományos munkájához „beugrana” valaminek még utánanézni, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár aulájában adott időt és válaszolt kérdéseinkre. Arra, hogy mi indította és terelte a kutatói pályájára, s mit szeretne még valóra váltani.

– Mindig azt keresem, ami még nem állt össze, töredékes maradt a nagy kutatók, művészek pályája során. Egy-egy életműről szóló könyv mindig teljesen mutatja be az adott alkotó életútját, engem azonban az érdekel, amit nem tudott befejezni a szerző, ami feldolgozatlan, hiányos maradt. Én a malter szeretek lenni a faragott kövek között. Azt látom, sok csodálatos eredmény nem ér össze, pedig milyen jó lenne, ha összekötné őket valami. Nyomozó típusként a fehér foltokat keresem. Mire nem találtam meg a választ, és miért nem? Melyek azok a morzsalékok, amiket még érdemes összerakni? Édesapám, Diószegi György okleveles gépészmérnök, főiskolai tanár, az ókori görög filozófia szerelmese is ezeket kereste és tanította nekem.

– Az otthoni légkör mennyiben volt meghatározó kutatói vénája kialakulásában?

– Nagyon erőteljesen. Tréfásan azt mondhatnám, ha nem jártam volna iskolába, most akkor is ezen az úton járnék. Édesapám teremtette meg azt a teret, amiben aztán kiteljesedhettem. Az ő szabad szelleme csak szempontokat adott nekem, de nem szőtt bele semmibe, hagyott szállni. Mellette sakkozó-matematikai nagybátyám ősműveltsége volt még rám nagy hatással. Azt mondta, nézz fel az égre, az utcablákrákra, az épületekre! Mindig észre lehet venni, felfedezni valamit, ami addig nem tűnt fel. Ilyen váratlan felfedezés volt például az is, amit Vaszilisz Angelidisz barátommal, a Görög Kultúráért Alapítvány elnökével Gyöngyösön a görög örökség után kutatva éltünk meg. Semmit nem találtunk abból, amit kerestünk. Ott álltunk a sáros temetőben, amikor a cipőm orra alól előkerült egy kis kő görög betűvel. Véletlenné tűnhet, de én hiszek a sorsszerűségben. Így leltünk rá egy görög sírra. Sokat utaztunk, rengeteg helyen jártunk, és ezeken az alkalmakon mindig az erősödött meg bennem, hogy a tudományos megalapozottság mellett sok múlik az ilyen „véletlenné”, amit akár Isten ujjának is nevezhetünk.

– Ilyen véletlen volt az is, amikor tizennégy évesen nagybátyját egy tokaji sakkversenyre kísérve, betértek egy miskolci tárlatra...

– Ma is ott van a szobám falán annak a kiállításnak a plakátja. Az az impulzus termékeny talajra hullott, amit az otthoni légkör készített elő. Az ősök tisztelete, a kutatószellem áthatotta a mindennapokat. Nagybátyám lelkembe oltotta tokaji görög elődeim emlékét. 1976 nyarán ő vitt el életemben először Tokajba, ahol görög ősünk síremlékénél büszkén mesélt a görög kompániáról. Az általuk felépített görög templomnál – mely napjainkban is a város méltó ékessége – folyt le közöttünk ez a beszélgetés. Kutatói tevékenységemhez családi gyökereim jelentették az alapot: anyai ági felmenőim között a XVII-XIX. századi tokaji görög Papademosz/Szerviczky, Karátsanyi és Demeczky családok tagjai is fellelhetők. Oldalági rokonságban állok a méltán nevezetes pesti görög Takiadisz/Takátsy és Bekella famíliákkal is. Megvolt nagyapám görög nyelvkönyve is. A családomat rendkívül erős Rákóczi-tisztelet jellemezte, a másik nagy hatást pedig a görög mitológia jelentette: nagybátyám ennek történeteit olvasta fel nekem. Ő volt az utolsó a szűkebb rokonságban, aki beszélt görögül. Olyan műveltséget szívtam magamba otthon csak a hallgatással is, amiért – felnőttként tudom –, mennyire hálás lehetek (gyerekkoromban egyszerűen csak élveztem mindezt). Az iskolában vettem észre, hogy én mennyire otthonos vagyok ebben a témában, míg mások alig tudták kimondani a görög istenek nevét. Gimnáziumi magyartanárom, dr. Keresztes Andor, nagyon díjazta ezt, mivel a műveltséget előbbre helyezte a pusztá tárgyi tudásnál.

– Egyszer mégis előfordult, hogy az iskolai eredményeivel nem voltak otthon elégedettek...

– Az érettségi előtti nyáron, 1980-ban emiatt fújták le a balatoni nyaralást, s helyette édesapámmal kellett töltenem azt az időt. Vele kellett mennem, kutatni az Országos Széchényi Könyvtárba, akkor még

a Nemzeti Múzeum épületébe. Már az első napon kiderült számomra, hogy ez nem büntetés. Nyáron alig volt olvasó, kedvesek voltak a könyvtárosok, pillanatok alatt megkaptam a kiadványokat, és hamar rájöttem, hogy az iskolai tankönyveknél jóval gazdagabb világ tárult így elélem. Végül nagyon élveztem az egészet, ott dőlt el a sorsom, ahogy ezt most utólag már látom. Ebből a kutatásból jelent meg az első publikációm a reformkorról (Kossuth Lajos és a Pesti Hírlap) 1981 januárjában, a Magyar Nemzetben. Már az érettségi előtt megtapasztaltam tehát, hogy az iskolai és családi megfelelésen túl van valami ennél több, ami olyan mintha felépítenék egy házat. A szellemi alkotás öröme személyiségformáló erő volt, óriási elismerést jelentett. Minden fiatalnak szüksége lenne már érettségi előtt ilyen megerősítő tapasztalatra.

– *A reformkori kutatómunka és publikáció után nyilván a bölcsészkaron folytatta tanulmányait.*

– Történész akartam lenni, de édesapám azt javasolta, hogy mivel az amúgy is lehetek, és erős igazságérzetem volt, menjek inkább jogi egyetemre. Ma azt mondom, az igazságérzet a legnagyobb adomány és a legnehezebb vállalás. Akkor sem berzenkedtem különösebben a jogász pálya ellen, különösen, hogy első évben jogtörténelemmel kezdtünk, és ez kapcsolódott a történelemhez. Rájöttem, hogy ez a lényeg: minden, amihez ragaszkodunk a történelemben az a jog, ami megvan, és nem csorbítható. A sarokkövet jelentette ez a jogi tanulmány nekem, később a kutatási területeimre is jogtörténész szemmel néztem. A görög kereskedők is lefordították Werbőczit, meg akarták ismerni, mert szükségük volt rá, igazodni akartak hozzá – ami magas szellemi szintre utal! Az egyetemes állam- és jogtörténet pedig az összehasonlító szemléletet alakította ki bennem. Mint kutató is jogi szemmel nézek egy-egy tudományos területre, tehát a jogi tanulmányok későbbiekben is nagyon hasznosnak bizonyultak.

– *És hogyan lett a jogászból művelődéskutató?*

– Jogászként kezdtem dolgozni, de előbb még három évet a bölcsészkaron is elvégeztem. Életem legszebb éveit töltöttem a jogi pályán. Három olyan jó főnököm volt, akiktől sokat tanulhattam, s egyikük valóságos zseni volt. A jogi gondolkodásban ő volt a malter, tőle tanultam meg ezt a szemléletet. Több mint huszonkét évig működtem jogászként, de édesapám halála változást hozott az életembe. Szellemi tevékenysége (540 cikket, filozófiai könyvet írt, gépészmérnökként gondolkodást tanított a műszaki értelmiségnek a főiskolán) soha nem nyomasztott, hanem éppen ellenkezőleg... Nagyon hiányzott. A közigazgatásban eltöltött évek megtanítottak az egyetemes szemléletre, óvatosságra. Olyan ösztönző közegben voltam a kollégák között, amelyben rengeteg élményt kaptam, mindig olyan területen dolgoztam, ahol nap mint nap éreztem, hogy fejlődök, még akkor is, ha az adott feladat éppen gyötrődést

jelentett. Láttam ugyanakkor, hogy a műveltségnek nincs meg az a becsülete, amit érdemelne. Nem azokat a sorokat olvastam, amit szerettem volna, így érlelődött meg bennem a gondolat, hogy akkor ne olvassam, hanem írjam ezeket a sorokat. Mindenkinek megvan az a szabadsága, hogy egy adott tényről írjon valamit. Én a „jó” szavak mellett kötelezem el magam, én a jóról akarok írni. A 48-as görög szabadságharcosokról tartott előadásomon említették először elismerőleg a művelődéskutató munkámat, tehát már jogászként – akkor is ezt a munkát végeztem –, utána jött a váltás, hogy akkor valóban ez legyen a munkaterületem.

– *Hogyan éli meg a művelődéskutató azt, amikor tapasztalja, hogy a mai emberek életéből mennyire hiányzik a műveltség?*

– Leginkább inspirál, egyfajta fegyelmezett túlcselekvési vágy él bennem. Amikor negatív helyzetet látok, pozitív cselekvés indul be nálam. Minden konferencián ott vagyok. Amikor ezeken valami nem tetszést hallok, addig keresem a megoldást, amíg rá nem találok, ki nem kutatom, meg nem írom. Így ezek is beindítanak egy alkotó tevékenységet, a jogi szellem pedig rendező elvet nyújt a tudáshoz. Az emberiség értéktára pozitív végkicsengésű. Adomány, hogy a görög ősök ide jöttek, a Rákóczi-tisztelet, a magyar hazafiság. Petőfi azt mondta, haza csak ott van, hol jog is van, én pedig úgy érzem, a haza ott van, ahol éppen vagyunk, ahol teremtünk, megalkotunk valamit.

A magyarországi görög családok tagjai annak szellemében jártak el, hogy a világ közepe nem valahol máshol van, hanem ott, ahol élünk (szellemi és lelki értelemben pedig ott is, ahol elődeink éltek). Ez létünk egyik igazi értelme: a nemzedékről nemzedékre való tudati átörökítés a közéleti szerepvállalás és közösségi elváráson keresztül olyan történelmi lelki és szellemi gyökér, ami túlmutat az egyéni látásmódon, így ekként egyre erősebb sorsközösségtudatot teremt. A közösségi közéleti emlékezet a múltbeli kedvezőtlen tények esetén megóvhat az ismétlődő hibáktól; szerencsés esetben pedig a jó példa erejéből táplálkozva magabiztossá, büszkévé, így önerejéből cselekvővé teheti az értékelvű együttműködést felvállaló közösséget. Ez a pozitív gondolkodás és életmód minden emberi kultúra felvirágzásának az alapja.

– *Mi irányította, lendítette tovább a tudományos munkában, a görögségkutatásban, milyen személyes élmények jelentenek örömet a munkájában?*

– Érdekes, sorsszerű összekapcsolódások is. Egy alkalommal vidéki utunk során meg akartam nézni a Tokaji Múzeumot, aminek épületét 1790-ben egyenesági görög elődöm, Karátsonyi Konstantin Pál építtetett. Zárva találtam, erős zörgetésemre ajtót nyitottak, én pedig lelkesen elmondtam kívánságomat, hozzátevé, hogy az igazgató úr három könyvét is olvastam... Kiderült, éppen vele állok szemben,

és hétfő lévén zárva a múzeum. Ilyen véletlen találkozás és vicces helyzet után Bencsik János, a Tokaji Múzeum igazgatója javasolta, hogy ne csak a saját őseim települését, hanem Magyarország valamennyi görög múltú helyszínét vonjam be a kutatásaimba. 1994 óta tudatosan meghatározott szempontok szerint tárom fel és adom közre a magyarországi görögök XVII-XIX. századi sorstörténetét: a család-, hely- és közösségtörténet egysége jegyében a Kárpát-medence mintegy hetven települése – köztük városok – régi görög örökségét. Karácsonyi ajándék volt számomra, amikor 2017. december 2-án a Tokaji Múzeum meghívására, ezen épületben, görög őseim régi otthonában tarthattam meg nagy érdeklődéssel és szeretettel fogadott előadásomat a tokaji görögök XVIII-XIX. századi értékvilágáról.

Elődeim közül a görög Papademosz család az említett időszakban korszakokon átívelő jelentőségre tett szert Tokajban. Vaszilizs Angelidisszel, 2008 szeptemberében ellátogattunk görög őseim szülőföldjére, a Kozáni közelében található Szérvia városába, ahol személyes családi örökséget is találtunk. Ez igen nagy élményt jelentett számomra. 2010 áprilisában sikerült visszatérnem Szérvia városába, amikor Kozániban egy, a XVIII-XIX. századi magyarországi görögök értékteremtő világát bemutató kiállítás megnyitóján vettünk részt. Mindkét városban olyan melegszívű fogadtatásban volt részünk, ami igazán méltó volt az évezredek filhellén-hungarofil műveltségi kapcsolatrendszer számos értékes történelmi adatához.

Több mint tizenhat éve járok a Kariatidák Görög-Magyar Nők Kulturális Egyesületének rendezvényeire, és a felkérésükre az elmúlt tizenegy év alatt számos alkalommal tartottam előadást. Mindig örömmel teszek eleget a hívásuknak, mert kiváló hagyományörzés folyik a körükben. Nagy öröm az is, amikor a kerületi görög önkormányzatok által szervezett honismereti kirándulások keretében járjuk végig a magyarországi görög emlékhelyeket, ahol természetesen ismertetik a legfontosabb történelmi adatokat és összefüggéseket is. Ezen alkalmakkor mindig remek érzés, amikor csoportképet készítünk, és rendre elhangzanak a következő szavak: „Gyertek, mert majd benne leszünk az Ellinizmoszban!”. (Az Ellinizmosz [Görögség] a magyarországi görögök kétnyelvű folyóirata, a Magyarországi Országos Görög Önkormányzat kiadványa – a szerk.)

Évek múltán is jó visszaneézni ezeket a fényképeket. Amikor egy-egy görög önkormányzat kiadványban örökíti meg a helyi görög örökséget, az ő füzeteikben is megjelennek ezek a felvételek.

– *Megtudhatunk valamit legfrissebb kutatásairól is? Most mivel foglalkozik?*

– Az idén leginkább a „Mátyás király emléké” értékvilága jegyében szerveztem meg kutatói tevékenységemet. A Hunyadiak egyetemes értéket jelentő kora a görög kapcsolatok fényében számos új elemet és összefüggést mutat föl, művelődéstörténeti értelemben különösen. Az évszázadokon átívelő görögbarát magyar és magyarbarát görög kapcsolatrendszer körében folytatott művelődéskutatói tevékenységem keretében 2018-ban indokolt annak felmutatása, hogy Hunyadi Mátyás magyar király és dicsőséges édesapja, Hunyadi János kimagasló értéket jelentenek a görög műveltségi körben is!

Hunyadi Mátyás királyi udvarának könyvtára 2005-ben felkerült az UNESCO Világ emlékezete listájára, mely az emberiség közös szellemi örökségét hivatott rögzíteni. A ma ismeretes corvinák egyharmada görög szerzőktől származik. Ez a korabeli magyar-görög személyes kapcsolatrendszer sokrétű voltára vezethető vissza. Csak néhányat említek az összefonódások közül: Janus Pannoniust baráti szálak fűzték két ciprusi görög humanistához, Ludovico és Filippo Podocataróhoz. Utóbbi Vitéz János is többször vendégül látta Váradon. Az 1489-ben Rómában elhunyt Kosztolányi György (alias Georgius Polycarpus) – Mátyás király diplomatája – Vitéz János pártfogoltjaként tanult Ferrarában. De még hosszan sorolhatnám a kutatás eredményeit.

Mátyás édesapjáról, Hunyadi Jánosról görög hősköltemény is született. A XV. században élt Zóतिकosz Paraszpondülosz 465 soros eposza csodálatos jelzőkkel magasztalta „a fölötté csodálatra méltó Jánost”, aki „a kereszténység és a görögség védője” volt, mint aki a görög Nagy Sándor és Nagy Konstantin mellett az emberiség történetének harmadik legjelentősebb hőse. Ez az eposz egy igazi európai művelődéstörténeti kuriózum!

– *Munkássága elismeréséhez gratulálunk, további eredményes munkát kívánunk!*

B. K.